

är också att någon eller några skribenter delar med sig av sina erfarenheter och råd när det gäller läroboksförfattande. Ett av årets nummer ser jag gärna vikas åt statsvetare som mer än sina kollegor är aktiva på bloggar och andra sociala medier. Så här är till sist en preliminär agenda för de kommande förbundssidorna.

1. Hur utvecklar vi den statsvetenskapliga undervisningen och våra kompetenser som lärare?
2. Reflektioner från läroboksförfattare om genrens utmaningar och glädjeämnen.
3. Den twittrande statsvetaren: Hur förena den första och tredje uppgiften?

Ni som känner er stimulerade av dessa ämnen (eller tidigare teman!) är välkomna med idéer eller texter – och det gäller förstås också alla er som vill skriva om och diskutera något helt annat, bara det låter sig rymmas under rubriken ”svensk statsvetenskap och dess utövare”. Väl mött!

MAGNUS ERLANDSSON
STATSVETENSKAPLIGA INSTITUTIONEN
OCH SCORE, STOCKHOLMS UNIVERSITET

Jämställdheten inom svensk statsvetenskap IV: Kurslitteraturen och undervisningen

---

Under de senaste åren har det i förbundssektionen i Statsvetenskaplig Tidskrift förts en diskussion om jämställdheten inom svensk statsvetenskap (jfr Olofsdotter Stensöta et al. 2007; Olofsdotter Stensöta & Forsberg 2008; Bennich-Björkman et al. 2008; Rothstein 2009). En aspekt av denna fråga, som inte har kommit upp i

debatten, har att göra med jämställdhetsperspektiv i undervisning och litteratur på grundutbildningen i statsvetenskap. I denna kartläggning har vi under januari 2010 undersökt kurslitteraturen i statsvetenskap vid 16 lärosäten, och vi rapporterar här våra tentativa resultat.

Utgångspunkten för undersökningen är den enkla observationen att vi på olika sätt är ålagda att aktivt jobba med jämställdhetsfrågor i relation till undervisningen. I jämställdhetsplanen vid författarnas eget lärosäte (Södertörns högskola) sägs det exempelvis i målbeskrivningen att jämställdhet och genus ska ingå som en integrerad del i utbildningen. Faktum är att texten talar om en ganska långt driven könsmedveten pedagogik. Vi ska helt enkelt använda kurslitteratur som inte missgynnar eller osynliggör något kön samt integrera genus- och jämställdhetsperspektiv i all undervisning. Utan att ha undersökt saken närmare kan man förmoda att liknande beskrivningar återfinns – i olika sammanhang – vid alla svenska lärosäten. Det är därför intressant att försöka teckna en bild av hur vi statsvetare rent generellt lever upp till sådana utfästelser på olika håll.

Utgångspunkter och genomförande

Ett problem i sammanhanget har att göra med en allmän nivåskattningsproblematik. Hur stor andel av kurslitteraturen måste ta upp genusperspektiv för att vi ska kunna säga att vi faktiskt lyckas med att integrera genus- och jämställdhetsperspektiv i undervisningen? Det handlar rimligtvis inte om att alla böcker och artiklar som vi överhuvudtaget inkluderar på våra litteraturlistor måste ha något slags genusperspektiv – det är snarare det totala

kursinnehållet som ska vara könsmedvetet.

Ett riktmärke kan vara tidigare utvärderingar. Låt oss igen ge ett exempel från vårt eget lärosäte. En utredning från 2008 visade att runt 17 procent av litteraturen på kurserna i statsvetenskap hade ett genusperspektiv (Bodin & Åsander 2008). I samma rapport presenterades snittsiffran 34 procent för Södertörns högskola som helhet. Utan att avgöra om detta i sig är mycket eller litet, har vi med detta i alla fall någon slags referenspunkt. Vi ska i slutdiskussionen återkomma till denna nivå-skattningsproblematik.

Innebörden av genusperspektiv

En annan fråga som rör genomförbarheten av vår kartläggning har att göra med hur vi alls ska förstå vad ett ”genusperspektiv” innebär. Det är inte självklart. Man kan rent allmänt stöta på olika teoretiska, normativa och empiriska problem i försök att bestämma huruvida det finns ett könsperspektiv eller inte i en viss text. I denna kartläggning har vi valt att vara pragmatiska och jobba med en bred definition. Ett köns- eller genusperspektiv likställer vi med något slags resonemang som på ett substantiellt sätt belyser eller behandlar relationen mellan män och kvinnor. Inte alla skulle känna sig bekväma med en sådan definition, eftersom det i praktiken innebär att också texter som egentligen inte problematiserar konstruktioner av kön eller som utgår från att kvinnor är en enhetlig kategori, av oss ändå kvalificerar för kategorin ”litteratur som har ett genusperspektiv”. Detta skulle sannolikt kritiserar av genusvetenskapliga forskare.

Det finns fler problem. Vad som är eller inte är ”genusperspektiv” måste i slutändan alltid handla om en kvalitativ bedöm-

ning från fall till fall. Föreliggande kartläggning är dessutom gjord på kort tid, och resultaten bör således betraktas som preliminära. Läroböcker om politiska ideologier är särskilt problematiska att hantera. I regel ingår i dessa beskrivningar av feminism, och här finns således något slags genusperspektiv. Samtidigt är dessa presentationer av skiftande karaktär: en del är väldigt allmänna och historiskt orienterade, medan andra försöker inkludera mer samtida akademiska diskussioner.

I vår kartläggning har vi för enkelhetens skull inte räknat med översiktsverken om politiska ideologier bland texterna med genusperspektiv. Vidare så finns det på de listor vi undersökt ett visst utrymme för litteratur som studenterna i samråd med lärarna får välja själva. Man kan således hävda att våra studenter konfronteras med något fler genusperspektiv än vad vår kartläggning visar (nedan). Samtidigt har vi alltså en bred och pragmatisk definition av ”genusperspektiv”, vilket gör att vi troligtvis identifierar fler sådana perspektiv än vad en mer strikt genusforskare skulle göra.

Empiri och kartläggning

Undersökningen baseras på listor över den obligatoriska litteraturen på kurserna statsvetenskap A, B och C (eller motsvarande) på 16 lärosäten: universiteten i Stockholm, Umeå, Uppsala, Lund, Sundsvall/Östersund, Linköping, Karlstad, Göteborg och Örebro, samt högskolorna i Mälardalen, Malmö, Luleå, Dalarna, Halmstad, Kristianstad och Södertörn. Litteraturlistorna är tagna från lärosätenas hemsidor.

I sammanställningen har vi räknat antalet böcker och artiklar som har ett genusperspektiv, som det här förstås. Vi har även uppmärksammat könsfördelningen

mellan författarna. I de fall där texterna har två (eller fler) författare av samma kön räknas dessa som en representant för detta kön. Då lärosätena fungerar som våra analysenheter, har vi räknat varje boktitel som en, trots att vissa titlar återfinns på flera lärosäten. Om en bok eller artikel återkommer på flera kurser i statsvetenskap vid ett och samma lärosäte redovisas den dock bara en gång.

Kartläggningen presenteras nedan. Vi har strukturerat framställningen utifrån innehållet i monografierna, antologierna och de vetenskapliga artiklarna som ingår på litteraturlistorna, och vi försöker att sammanfatta det generella mönstret snarare än att resonera om variationen mellan lärosätena. I vissa fall lyfter vi dock fram specifika förhållanden vid enskilda lärosäten. Vi för också ett kort resonemang om valbara kurser med genusvetenskaplig inriktning. Avslutningsvis diskuterar vi resultatet av undersökningen i ett vidare perspektiv.

Monografier och antologier

Sammanlagt förekommer 415 böcker (monografier och antologier) i den obligatoriska kurslitteraturen. Ser vi till könsfördelningen hos författarna finner vi 88 procent män och tolv procent kvinnor. Runt åtta procent av böckerna är författade av kvinnor och män tillsammans. Bland de böcker som är författade av både män och kvinnor är *Metodpraktikan* (Esaiasson et al. 2007) och *Textens mening och makt* (Bergström & Boréus 2005) de vanligast förekommande. Runt sju procent av böckerna har ett genusperspektiv.

Ett par av böckerna med genusperspektiv återfinns på flera lärosäten. Den som används vid flest lärosäten är *Feminism* av Lena Gemzöe (2003), och i samtliga fall listas den redan på A-nivån. Flera läro-

säten har feministisk litteratur som obligatorisk läsning på det första momentet på A-nivån: i Stockholm ska studenterna läsa *Politikens paradoxer* (Wendt Höjer & Åse 1999), i Umeå listas ovan nämnda Gemzöe (2003) och på Mittuniversitetet är HSV:s skrift *Genusperspektiv* på statsvetenskap (Rönblom & Eduards 2008) obligatorisk läsning. När det gäller utländska arbeten är *Feminist Political Theory* (Bryson 2003), *The Politics of Presence* (Phillips 2000) och *Justice and the Politics of Difference* (Young 1990) böcker som läses på flera lärosäten, på samtliga nivåer.

Antologier

Bland den obligatoriska kurslitteraturen finns det ett par antologier som förekommer på nästan alla lärosäten. Dessa är *Tretton texter i politisk teori* (Hallberg, Jansson & Mörkenstam 2009) samt *Politik som organisation* (Rothstein 2001). I den förstnämnda finns klassiska texter som Mary Wollstonecrafts "Till kvinnans försvar" och Carole Patemans "Det sexuella kontraktet". I den sistnämnda står Jessica Lindvert för genusperspektivet med kapitlet "Feminism och förvaltning". Det bör nämnas att texterna i ovan nämnda antologier egentligen inte kan ses som representativa för aktuell genusvetenskaplig teoribildning.

Ett par lärosäten listar antologin *Texter i samtida politisk teori* (Beckman et al. 2009) där det finns flera texter som innehåller ett mer teoretiskt genusvetenskapligt perspektiv (bland annat av Carole Pateman, Iris Marion Young, Susanne Moller Okin och Catherine MacKinnon) samt postmoderna och postkoloniala författare (Gayatri Chakravorty Spivak och Chandra Talpade Mohanty) som kritiserar synen på kvinnor som enhetlig kategori, något som är centralt i genusforskningen idag.

Vad gäller skillnader mellan olika lärosäten finns inget entydigt mönster. Stockholms universitet framstår dock som det lärosäte som har mest obligatorisk litteratur med genusperspektiv. På A- och B-nivån finns det sådan litteratur på alla kurser utom internationell politik. Värt att lyfta fram är också den litteratur som utgör obligatorisk läsning på 15-poängsmomentet "Statsvetenskapliga problem och metoder" på C-kursen på Mälardalens högskola. Där finns bland annat Wendy Browns *Regulating Aversion: Tolerance in the Age of Identity and Empire* (2008) som obligatorisk läsning och även den enda litteratur som har ett queer-perspektiv: *Sexual Strangers: Gays, Lesbians, and Dilemmas of Citizenship* (Phelan 2001).

Artiklar

Av de 124 artiklar vi finner på kurslistorna är 77 procent skriva av män och 23 procent av kvinnor. 18 procent av artiklarna har ett genusperspektiv. Här finns dock ett mätproblem: det är långt ifrån alla lärosäten som listar de artiklar som ska läsas. Flera institutioner hänvisar till artikelkompendier som finns att köpa eller tillgå på lärosätet. Vi har här valt att ändå inkludera artiklarna i kartläggningen, då de spelar en viktig roll. Det är procentuellt fler av artiklarna än av böckerna som har ett genusperspektiv. Detta kan bero på att artiklar kan vara en "lösning" för att tillföra ett genusperspektiv på en kurs som annars består av böcker som saknar sådant innehåll.

Situationen vid statsvetenskapen i Göteborg kan få illustrera detta. Här låter man artiklar utgöra en stor del av litteraturen, och av de 84 artiklar som var obligatorisk läsning hade 20 procent ett genusperspektiv. Artiklarna är också intressanta ur det perspektivet att det är bland dessa som det går att finna forskning och texter

som i större utsträckning anlägger ett kritiskt inomfeministiskt perspektiv (se till exempel Mansbridge 2003; Htun 2004).

Valbara kurser med genusperspektiv

Av de lärosäten som listar sina valbara kurser på B- och C-nivå har tre lärosäten kurser med ett uttalat eller tydligt genusperspektiv: Uppsala (1), Malmö (1) samt Stockholm (4). I Uppsala heter kursen *Kön/genus, politik och medborgarskap* och där undervisar Christina Bergqvist, Josefina Erikson och Pär Zetterberg. På Malmö högskola kan studenterna på B-nivå välja att läsa kursen *Sociala rörelser och politik*, vilken åtminstone av litteraturlistan att döma har ett genusperspektiv och där Pauline Stoltz är kursansvarig. Flest valbara kurser med genusperspektiv har Stockholms universitet, där Maria Jansson och Maria Wendt håller i kursen *Nya feministiska utmaningar – jämställdhetspolitik, krig och globalisering*, och där Lenita Freidenvall och Christina Alnevall ger kursen *Gender Equality Policy in Sweden and Europe*. På C-nivån kan studenterna välja att läsa *Den politiska betydelsen av kön* där Drude Dahlerup är ansvarig, och vissa terminer ges även kursen *En ny världsordning? Om konflikter, våld och betydelsen av att upprätthålla det politiska*, där Maud Eduards undervisar. I Stockholm finns även ett mastersprogram med inriktning på kön och politik.

Vilka slutsatser kan dras?

Vad visar vår kartläggning? Genusperspektiv saknas förvisso inte på våra grundutbildningar, och det finns på vissa håll valbara kurser med detta tema. Runt sju procent av antologierna och monografierna och 18 procent av artiklarna som vi

ger våra studenter att läsa har ett genusperspektiv. Huruvida det är mycket eller lite är svårt att avgöra. Det tycks dock rent intuitivt inte ligga helt i linje med den typ av mål som återfinns i olika slags styrdokument, vilka närmast antyder en könsmedveten pedagogik som genomsyrar all undervisning. Tolkningen är dock inte självklar. All kurslitteratur måste inte nödvändigtvis ha ett uttalat genusperspektiv – ett sådant perspektiv kan förmedlas i exempelvis en föreläsningssituation ändå. Genus- och jämställdhetsperspektiv kan därmed integreras i all undervisning, rent hypotetiskt, även utan litteratur med sådant innehåll. Samtidigt är det rimligt att betrakta andelen litteratur med ett genusperspektiv som en indikator på graden av integration av jämställdhetsperspektiv i undervisningen inom ett ämne, och på det viset framstår sju procent som en påfallande låg siffra. Och i relation till den tidigare kartläggningen av Bodin & Åsander (2008) representerar sju procent en helt otillfredsställande situation.

Några texter föräldrade

Vilket vi redan har noterat är det få av de här inkluderade texterna med ett ”genusperspektiv” som egentligen kan ses som representativa för aktuell genusvetenskaplig teoribildning. Det handlar snarare om mer allmänna diskussioner om skillnader mellan kvinnor och män, i olika avseenden. Detta är kanske inte så konstigt heller: statsvetenskap och genusvetenskap är skilda ämnen på de flesta lärosäten. Men det innebär att våra studenter inte får någon riktigt bra bild av den aktuella feministiska och genusvetenskapliga teoribildningen. De ställs snarare inför texter som kan ses som intressanta ur ett samtidshis-

toriskt perspektiv, men som i vissa fall till och med kan sägas vara föräldrade.

Det tycks inte heller vara så att det spelar någon större roll om det på något visst lärosäte finns en stark genusvetenskaplig institution eller inte – statsvetenskapen på samma lärosäte påverkas inte av detta, sett till innehållet i kurslitteraturen. Det är skilda verksamheter, uppenbarligen.

En annan reflektion rör betydelsen av enskilda individer. Även om vi egentligen inte har undersökt relationen mellan lärosäten där genusperspektiv ges stort utrymme i kurslitteraturen och andelen anställda vid dessa lärosäten som i sin forskning sysslar med en genustematik, ligger det nära till hands att anta att det finns ett sådant generellt samband. Det i sammanhanget starka inslaget av genusperspektiv i kurslitteraturen i just Stockholm är exempelvis ingen slump, utan speglar naturligtvis forskningsinriktningen hos vissa forskare på detta lärosäte.

Detta är i sig ingenting märkligt, utan någonting naturligt och positivt. Men man kan tänka sig att detta samtidigt kan vara ett problem, i synnerhet i mindre statsvetenskapliga miljöer. För att ta det mest extrema exemplet i vår undersökning: Skulle studenterna i statsvetenskap på Mälardalens högskola läsa Brown (2008) och Phelan (2001) om inte just Joakim Johansson jobbade där (jfr Johansson 2009)? Här ligger nog den stora utmaningen för de statsvetenskapliga institutionerna och ämnesgrupperna, det vill säga att även om det inte finns forskare med genusinriktning ändå säkerställa ett genusperspektiv i undervisningen över tid. Det är naturligtvis inte bra om enstaka individer är det som kommer att avgöra om ett genusperspektiv inkluderas eller inte på grundutbildningen i statsvetenskap.

Utrymme för försiktig optimism

Vi avrundar vår kartläggning med en sista, försiktigt optimistisk betraktelse. Om man vill höja inslaget av genusperspektiv i kurslitteraturen, tycks detta fungera bäst genom att ge studenterna artiklar att läsa. Även om läroböckerna är dåliga på att integrera könsperspektiv, kan artiklar så att säga spela en kompensatorisk roll i sammanhanget. På Göteborgs universitet består den obligatoriska litteraturen på statsvetenskap B till stor del av artiklar, och fördelningen mellan såväl manliga och kvinnliga författare som antalet artiklar med genusperspektiv är bättre här än på de flesta andra kurserna i vår undersökning. Ett ökat inslag av artiklar på litteraturlistorna tycks således vara ett möjligt sätt att också öka inslaget av genusperspektiv på de statsvetenskapliga grundutbildningarna i vårt land.

JENNIE K LARSSON – JOAKIM EKMAN
STATSVETENSKAPLIGA INSTITUTIONEN,
SÖDERTÖRNS HÖGSKOLA

Referenser

- Beckman, Ludvig et al., red (2009) *Texter i samtida politisk teori*, 2:a uppl. Malmö: Liber.
- Bennich-Björkman, Li et al. (2008) Jämställdheten inom svensk statsvetenskap III – reflektioner och råd från tio statsvetarprofessorer, *Statsvetenskaplig tidskrift*, årg 110, nr 4, 2008, 430–435.
- Bergström, Göran & Kristina Boréus (2005) *Textens makt och mening*. Lund: Studentlitteratur.
- Bodin, Fredrik & Andreas Åsander (2008) *Genus och jämställdhet i kursplaner*. Utredning av Södertörns högskolas kursplaner utifrån ett genus- och jämställdhetsperspektiv. Flemingsberg: Södertörns högskola.
- Brown, Wendy (2008) *Regulating Aversion: Tolerance in the Age of Identity and Empire*. Princeton: Princeton University Press.
- Bryson, Valerie (2003) *Feminist Political Theory: An Introduction*. London: Macmillan.
- Esaiasson, Peter et al. (2007) *Metodpraktikan. Konsten att studera sambälle, individ och marknad*. Stockholm: Norstedts.
- Gemzöe, Lena (2003) *Feminism*. Stockholm: Bilda förlag.
- Hallberg, Peter, Maria Jansson & Ulf Mörkenstam, red (2009) *Tretton texter i politisk teori*. Malmö: Liber.
- Htun, Mala (2004) Is Gender like Ethnicity? The Political Representation of Identity Groups?, *Perspectives on Politics* 2 (3), 439–458.
- Johansson, Joakim (2009) Queerteori för statsvetare, *Statsvetenskaplig tidskrift*, årg 111, nr 3, 2009, 265–281.
- Mansbridge, Jane (2003) Rethinking Representation, *American Political Science Review* 97 (4), 515–528.
- Olofsdotter Stensöta, Helena et al. (2007) Är vi jämställda inom ämnet statsvetenskap?, *Statsvetenskaplig tidskrift*, årg 109, nr 4, 2007, 405–409.
- Olofsdotter Stensöta, Helena & Malin Forsberg (2008) Jämställdheten inom svensk statsvetenskap II – forskningsfinansierare, *Statsvetenskaplig tidskrift*, årg 110, nr 2, 2008, 220–222.
- Phelan, Shane (2001) *Sexual Strangers: Gays, Lesbians, and Dilemmas of Citizenship*. Philadelphia: Temple University Press.
- Phillips, Anne (2000) *The Politics of Presence*. Oxford: Oxford University Press.
- Rothstein, Bo (2001) *Politik som organisation: Förvaltningspolitikens grundproblem*. Stockholm: SNS Förlag.
- Rothstein, Bo (2009) Replik: Jämställdheten i svensk statsvetenskap. Några frågetecken till ”de tios bud”, *Statsvetenskaplig tidskrift*, årg 111, nr 2, 2009, 197–199.
- Rönblom, Malin & Maud Eduards (2008) *Genusperspektiv på statsvetenskap*. Stockholm: Högskoleverket i samarbete med Nationella sekretariatet för genusforskning.
- Wendt Höjer, Maria & Cecilia Åse (1999) *Politikens paradoxer: En introduktion till feministisk politisk teori*. 2:a uppl. Lund: Academia Adacta.
- Young, Iris Marion (1990) *Justice and the Politics of Difference*. Princeton: Princeton University Press.